ADLANDIRMA, TERİMLER VE SINIFLANDIRMA AÇISINDAN TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE ÜNSÜZLERE BİR BAKIŞ

Halit DURSUNOĞLU[*]

Özet:

Etkili bir öğretimde, önemli konulardan biri de "öğretilenlerde birlik" sağlanmasıdır. Öğretilenlerde birlik ise, her şeyden önce ortak adlandırma, kavram ve terimlerle mümkündür.

Hemen her alanda olduğu gibi Türkiye Türkçesinde de en önemli sorunlardan biri; adlandırma, terim ve sınıflandırma farklılıkları konusudur. Bu çalışmada, "Türkiye Türkçesi Ses Bilgisi" konularından "ünsüzler" ile ilgili, bazı alan eserleri ve ders kitaplarında kullanılan adlandırma, terimler ve yapılan sınıflandırmalar konu edilmiştir. Ünsüzler konusunda, birçok kitapta, verilen bilgilerde bir birliktelik sağlandığı görülse de adlandırma, terimler ve sınıflandırmada epeyce farklılık bulunmaktadır. Bu farklılıklar da öğrenenler açısından öğrenme zorluğu oluşturmaktadır. Dil bilgisi öğretiminde öğrenmeyi kolaylaştırma ve öğrenmede bir birliktelik sağlama adına böyle bir çalışmanın bu alanda yapılacak çalışmalara katkı sunacağı kanaatiyle böyle bir araştırma kaleme alındı.

Ünsüz terimi, ünsüzlerin adlandırılma biçimleri, adlandırmalara göre yapılan sınıflandırmalar, ünsüzlerle ilgili kullanılan terimler, ünsüz grupları ve ünsüz tabloları esas alınarak kaynak eserler arasında karşılaştırmalar yapılarak birliktelik sağlanan durumlar ve ayrılık oluşturan durumlar tespit edilmiştir. Bu tespitler doğrultusunda da çeşitli değerlendirmeler yapılmıştır.

Yaygın olarak kullanılan bazı dil bilgisi kitapları ile lisans düzeyinde hazırlanmış ders kitaplarından 33'ü esas alınarak yapılan bu çalışmada, konu ile ilgili, kullanılan adlandırma, terimler ve yapılan sınıflandırmalar ele alınarak eserler arasındaki benzerlik ve farklılıklar dikkatlere sunulmaya çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: *Türkiye Türkçesi, ses bilgisi, ünsüzler, terimler.*

* Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, hdoglu@atauni.edu.tr

Naming, Terms and Classification in Terms of Turkey Turkish Consonant with at a Glance

Abstract:

Effective teaching, one of the important issues "teach those troops" is provided. Taught those unions, common naming before everything is possible with the concepts and terms.

Just as in every area of Turkey is one of the most important problems in the Turkish /actually be considered as a wealth/ naming, terms and classification are subject differences. In this study, Turkey Turkish Phonetics subject of "consonants " about naming used in some of the works and textbooks, terms and classifications have been made the subject In consonants, in many books, naming even though the information is provided in a partnership, there are quite a few differences in terminology and classification. In consonants, in many books, naming even though it is a combination of the information provided, there are quite a few differences in terminology and classification. These differences pose a challenge in terms of learning learners. Facilitate learning in language teaching and working on behalf of such a conviction that will provide a combination of learning to contribute to the work done in this area were such a research item.

Consonant term, the naming of consonants formats, the classification made by calling justification, terms used regarding consonant, consonant groups and consonant table status provided togetherness making comparisons between the basis of source materials and separation creates situations have been identified. This determination was carried out in accordance with a variety of assessments.

With some grammar books are widely used in prepared at the undergraduate level 33 of the textbook principles in this study based, relevant, used in naming and and terms used in made with classification tried to present to the attention of differences and similarities between the works by considering the classification.

Key words: *Turkey Turkish, phonetics, consonants, terms.*

1. Giriş

Türkiye Türkçesinde adlandırma ve terim birlikteliği sağlanması, dil bilgisi öğretimi açısından oldukça önemli bir konu olup arzulanan da bir durumdur. Son yıllarda yazılan her eserle birlikte Türkiye Türkçesi büyük bir adlandırma ve terim zenginliğine kavuşmuş ancak bu durum, bazı konularda bir karmaşanın da yaşanmasına sebep olmuştur.

Dil bilgisi konularında yapılan adlandırma ve terimler, her yeni eserle birlikte daha da artmaktadır. Bunun bir zenginlik olduğu doğru olsa da bir kavram ve terim karmaşası yarattığı da gerçektir. Bu karmaşanın önüne geçmek için de adlandırma ve terimlerde bir birliktelik sağlanması gerekir. Bunun için de değişik çalışmalar yapılabilir; mesela, bu adlandırma ve terimler bir ko-

misyon tarafından incelenerek bir birlikteliğe varılabilir. Bu çalışmanın ana gayesi de bu amaca katkıda bulunmaktır.

Çalışmaya konu olarak seçilen *"ünsüzler"*; adlandırma, terim ve sınıflandırma açısından iyi bir örneklem sunmaktadır. Konu; adlandırma, terimler ve sınıflandırma ile sınırlandırıldığı için, genel bilgilere çok az yer verilmiştir.

Konuda esas alınan 33 eserin seçiminde ise şöyle bir yol takip edildi: Önce "Türkçe Dil Bilgisi" denilince akla gelen ilk eserler olduğunu düşündüğümüz dil bilgisi kitaplarından bazıları seçildi. Ardından lisans eğitimi düzeyinde okutulan ders kitaplarından kişisel kütüphanemizde olan dil bilgisi kitapları seçildi. Terim ve bilgi karmaşasını dikkatlere daha iyi sunmak için eser sayısının çokluğunun önemli olacağı kanaatiyle bu kadar eserden yararlanmanın doğru olacağını düşündük. Konu ile ilgili araştırmayı ders kitaplarıyla sınırlı tutup makalelere bir başka çalışmada yer vermeyi düşündüğümüzden bu çalışmada makaleleri esas almadık.

Konunun işlenişinde başlıklarda esas alınan terimler, kullanımının daha yaygın olduğunu gördüğümüz ve Türkiye'de başta ÖSYM olmak üzere değişik kurumlar tarafından yapılan merkezî seçme sınavlarında kullanılan terimlerdir.

Eser isimleri ve terimlerin yazımında eserlerdeki kullanımları esas alındı. Bu nedenle bu yazımlarda mevcut *Yazım Kılavuzu* esas alınmadı.

2. "Ünsüz" Terimi

Ses yolunda bir engele çarparak çıkan seslere *"ünsüz"* adı verilir.

Ünlülerin dışında kalan sesler ve harfler için kullanılan en yaygın terim, "Ünsüz" terimidir. Bu terimin kullanımında eserlerin büyük çoğunluğunda bir birliktelik sağlanmıştır. Bu, artık bu terimin tamamen yerleştiğini göstermektedir.

Eserlerin bazılarında ise ünsüzler için kullanılan terimler *"Sessizler"* (Oğuzkan, 2005), *"Konsonantlar"* (Ergin, 2002), *"Konsonlar"* (Banguoğlu, 1959), *"Sesdeşler"* (Banguoğlu, 2000)dir.

3. Ünsüzlerin Adlandırılması

Ünsüzlerin adlandırılmasında kullanılan terimlerde kısmi bir birliktelik sağlandığı söylenebilir ancak eserler arasında yine de önemli ayrılıklar bulunmaktadır.

Ünsüzler, bazı eserlerde 3 başlık altında incelenmiştir:

1. Ses tellerinde oluşturdukları duruma göre

2. Çıkış yerlerine göre
3. Söyleniş sürelerine göre

Bazı eserlerde de 4 başlık altında incelenmiştir.

1. Ses tellerinde oluşturdukları duruma göre
2. Çıkış yerlerine göre
3. Söyleniş sürelerine göre
4. Temas derecelerine göre

Bazı eserlerde ise 5. bir ölçüte de rastlanmaktadır.

5. Hava akımının yoluna göre

Bu çalışmada ünsüzler 5 başlık esas alınarak incelenmeye çalışılacaktır.

3.1. Ses Tellerinin Durumuna Göre Ünsüzler

Ses tellerinin durumuna göre ünsüzler, eserlerde şu şekilde adlandırılmıştır:

	Kitaplar	**Adlandırma biçimi**
1	Aksan, Doğan, *Her Yönüyle Dil*	Ses tellerinin titreşimli olup olmamasına göre
2	Banguoğlu, Tahsin, *Türkçenin Grameri*	Ünsüz ve ünlü sesdeşler
3	Banguoğlu, Tahsin, *Türk Grameri Sesbilgisi*	Ses dudaklarının ton verip vermediğine göre
4	Bilgin, Muhittin, *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz*	Ses tellerinin titreşimli olup olmamasına göre
5	Çalışkan, Şenel (Ed: C. Vedat Uygur), *Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım*	Ton (seda) bakımından
6	Demir, Nurettin ve Yılmaz, Emine, *Türk Dili El Kitabı*	Ötümlülük/ötümsüzlük
7	Demir, Tufan, *Türkçe Dilbilgisi*	Ses kirişlerinin titremesine göre
8	Demircan, Ömer, *Türkiye Türkçesinin Ses Düzeni*	Ses telleri titreşimi açısından
9	Dilmen, İ. N, *Türk Dil Bilgisi Dersleri*	Söylendikleri zaman ses ipliklerinin titremelerinin devamlı olup olmamasına göre
10	Ediskun, Haydar, *Türk Dilbilgisi*	Ses kirişlerinin titreşmesine göre
11	Eker, Süer, *Çağdaş Türk Dili*	Ses tellerinin titreşip titreşmemesi
12	Ercilasun, Ahmet B., *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*	Gırtlakta bulunan ses tellerinin durumuna göre
13	Ergin, Muharrem, *Türk Dil Bilgisi*	Seda bakımından
14	Gencan, Tahir Nejat, *Dilbilgisi*	Kirişlerde perdelenirken titreyip titremediklerine göre
15	Gökçe, M. Baki, *Türk Dili I*	-
16	Gülensoy, Tuncer, *Türkçe El Kitabı*	Seda bakımından

17	Hengirmen, Mehmet, *Türkçe Dilbilgisi*	Ses tellerinin titreşimlerine göre
18	Karaağaç, Günay, *Türkçenin Dil Bilgisi*	Gürültülü veya ötümlü ünsüzler Gürültüsüz veya Ötümsüz ünsüzler
19	Keskin, Raşit, *Türkçe Dil Bilgisi ve Kompozisyon Bilgileri*	Söylenirken ses tellerini titreyip titretmediklerine göre
20	Koç, Nurettin, *Yeni Dilbilgisi*	Ses tellerinin durumuna göre
21	Oğuzkan, Ali, *Örneklerle Türkçe ve Kompozisyon Bilgileri*	Sert/yumuşak sessiz sesler
22	Özkan, Mustafa ve diğerleri, *Türk Dili*	Ton alıp almamalarına göre
23	Özkırımlı, Atilla, *Türk Dili Dil ve Anlatım*	Çıkış biçimleri açısından
24	Paçacıoğlu, Burhan, *Türk Dili ve Kompozisyon*	Tonlu/t/onsuz oluşlarına göre
25	Parlak, Hatice (Ed. Mustafa Durmuş), *Türk Dili El Kitabı*	Ses tellerinin titreşip titreşmemesine göre
26	Sarı, Mehmet, *Türk Dili*	Set ve yumuşak ünsüzler
27	Vural, Hanifi ve Böler, Tuncay, *Ses ve Şekil Bilgisi*	Ton alıp almamalarına göre ünsüzler
28	Yaman, Ertuğrul ve Köstekçi, Mehmet, *Türk Dili ve Kompozisyon*	Ses yolundan çıkışlarına göre
29	Yavuz, Kemal ve diğerleri, *Türk Dili ve Kompozisyon Dersleri*	Sedalı/sedasız olmak bakımından
30	Yeniçeri, Hüseyin (Ed: Serdar Odacı), *Dil ve Anlatım*	Akım bakımından
31	Yelok, V Savaş (Ed.) ve diğerleri, *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*	Ses tellerinin durumuna göre
32	Yelten, Muhammet, *Türk Dili ve Anlatım Bilgileri*	Ton alıp almamasına göre
33	Yıldırım, Yusuf, *Türk Dili Anlatım Türleri*	Titreşimlerine göre

Ünsüzler içinde en zengin adlandırma ve terimlere bu ünsüzlerde rastlanmaktadır. Bu adlandırma ve terimlerde bazı eserlerde birliktelik sağlansa da bazı eserlerde oldukça farklı adlandırmalara rastlanmaktadır.

Bu ünsüzler çoğunlukla iki şekilde adlandırılmıştır: *"sert ünsüzler"* ve *"yumuşak ünsüzler"*.

3.1.1. Sert Ünsüzler

Ses telleri titreşmeden oluşan ünsüzlere *"sert (tonsuz) ünsüzler"* adı verilir.

Bu ünsüzler için; *"sert"* adlandırmasının yanı sıra *"tonsuz"*, *"ötümsüz"*, *"sedasız"*, *"gürültüsüz"* ve *"titreşimsiz"* terimleri kullanılmıştır. Bunlar arasında en yaygın olarak kullanılanları ise *"sert"*, *"ötümsüz"*, *"sedasız"* ve *"tonsuz"* terimleridir. Bazı eserlerde bu terimlerden yalnızca biri kullanılırken bazı eserlerde birden fazla terim aynı anda kullanılmıştır: *ötümlü (sedalı/*

titreşimli/ tonlu/ yumuşak) (Eker, 2011); *tonsuz (sedasız, ötümsüz, titreşimsiz, sert)* (Yelten, 2011).

Bu ünsüz grubuna dâhil olan sesler ve harflerde, eserler arasında bir birliktelik bulunmaktadır. İncelenen bütün kitaplarda sert ünsüzlerde bir birliktelik sağlandığı görülmektedir.

3.1.2. Yumuşak Ünsüzler

Ses tellerinin titreşmesiyle oluşan ünsüzlere *"yumuşak (tonlu) ünsüzler"* adı verilir.

Bu ünsüzler için *"yumuşak"* adlandırmasının yanı sıra *"tonlu"*, *"ötümlü"*, *"sedalı"*, *"gürültülü"*, *"titreşimli"* terimleri kullanılmıştır. Bunlar arasında en yaygın olarak kullanılanları ise *"yumuşak"*, *"ötümlü"*, *"sedalı"* ve *"tonlu"* terimleridir. Bazı eserlerde bu terimlerden yalnızca biri kullanılırken bazı eserlerde ise birden fazla terim aynı anda kullanılmıştır: *ötümlü (sedalı/ titreşimli/ tonlu/ yumuşak)* (Eker, 2011); *tonlu (sedalı, ötümlü, titreşimli, yumuşak)* (Yelten, 2011).

İncelenen kitaplarda, sert ünsüzlerde olduğu gibi bu ünsüz grubuna dâhil olan sesler ve harflerde de bir birliktelik sağlandığı görülmektedir.

Ses tellerinin durumuna göre ünsüzlerle ilgili yapılan adlandırma ve sınıflandırma şu şekildedir:

	Eser	**Ses tellerinin durumuna göre** ünsüzlerin adlandırılma biçimi	Ünsüzler
1	Aksan, Doğan *Her Yönüyle Dil*	Ötümsüz ünsüzler Ötümlü ünsüzler	/ç/f/h/k/p/s/ş/t/ /b/c/d/g/ğ/j/l/m/n/r/v/y/z/
2	Banguoğlu, Tahsin *Türkçenin Grameri*	Ünsüz sesdeşler Ünlü sesdeşler	/ç/f/h/k/p/s/ş/t/ /b/c/d/g/ğ/j/l/m/n/r/v/y/z/
3	Banguoğlu, Tahsin *Türk Grameri Sesbilgisi*	Tonsuz konsonlar Tonlu konsonlar	/ç/f/h/k/p/s/ş/t/ /b/c/d/g/ğ/j/l/m/n/r/v/y/z/
4	Bilgin, Muhittin *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz*	Ötümsüz (Sert) ünsüzler Ötümlü (Yumuşak) ünsüzler	/ç/f/h/k/p/s/ş/t/ /b/c/d/g/ğ/j/l/m/n/r/v/y/z/
5	Çalışkan, Şenel (Ed: C. Vedat Uygur) *Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım*	Tonsuz ünsüzler Yumuşak, Tonlu, Sedalı ünsüzler	/ç/f/h/k/p/s/ş/t/ /b/c/d/g/ğ/j/l/m/n/r/v/y/z/
6	Demir, Nurettin ve Yılmaz, Emine *Türk Dili El Kitabı*	Ötümsüzlük Ötümlülük	/ç/f/h/k/p/s/ş/t/ /b/c/d/g/ğ/j/l/m/n/r/v/y/z/
7	Demir, Tufan *Türkçe Dilbilgisi*	Sert (Ötümsüz) ünsüzler Yumuşak (Ötümlü) ünsüzler	/ç/f/h/k/p/s/ş/t/ /b/c/d/g/ğ/j/l/m/n/r/v/y/z/
8	Demircan, Ömer *Türkiye Türkçesinin Ses Düzeni*	Sert (Tonsuz) ünsüzler Yumuşak (Tonlu) ünsüzler	/ç/f/h/k/p/s/ş/t/ /b/c/d/g/ğ/j/l/m/n/r/v/y/z/

9	Dilmen, İ. N *Türk Dil Bilgisi Dersleri*	Sert ünsüzler Yumuşak ünsüzler	/ç/f/h/k/p/s/ş/t/ /b/c/d/g/ğ/j/l/m/n/r/v/y/z/
10	Ediskun, Haydar *Türk Dilbilgisi*	Sert ünsüzler Yumuşak ünsüzler	/ç/f/h/k/p/s/ş/t/ /b/c/d/g/ğ/j/l/m/n/r/v/y/z/
11	Eker, Süer *Çağdaş Türk Dili*	Ötümsüz (Sedasız/ Titreşimsiz/ Tonsuz/ Sert) Ötümlü (Sedalı/ Titreşimli/ Tonlu/ Yumuşak)	/ç/f/h/k/p/s/ş/t/ /b/c/d/g/ğ/j/l/m/n/r/v/y/z/
12	Ercilasun, Ahmet B. *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*	Tonsuz (Sert) ünsüzler Tonlu (Yumuşak) ünsüzler	/ç/f/h/k/p/s/ş/t/ /b/c/d/g/ğ/j/l/m/n/r/v/y/z/
13	Ergin, Muharrem *Türk Dil Bilgisi*	Sedasız konsonantlar Sedalı konsonantlar	/ç/f/h/k/p/s/ş/t/ /b/c/d/g/ğ/j/l/m/n/r/v/y/z/
14	Gencan, Tahir Nejat *Dilbilgisi*	Sert (ötümsüz) ünsüzler Yumuşak (Ötümlü) ünsüzler	/ç/f/h/k/p/s/ş/t/ /b/c/d/g/ğ/j/l/m/n/r/v/y/z/
15	Gökçe, M. Baki *Türk Dili I*	-	-
16	Gülensoy, Tuncer *Türkçe El Kitabı*	Sedasız ünsüzler Sedalı ünsüzler	/ç/f/h/k/p/s/ş/t/ /b/c/d/g/ğ/j/l/m/n/r/v/y/z/
17	Hengirmen, Mehmet *Türkçe Dilbilgisi*	Sert ünsüzler Yumuşak ünsüzler	/ç/f/h/k/p/s/ş/t/ /b/c/d/g/ğ/j/l/m/n/r/v/y/z/
18	Karaağaç, Günay *Türkçenin Dil Bilgisi*	Gürültüsüz veya Ötümsüz ünsüzler Gürültülü veya Ötümlü ünsüzler	/ç/f/h/k/p/s/ş/t/ /b/c/d/g/ğ/j/l/m/n/r/v/y/z/
19	Keskin, Raşit *Türkçe Dil Bilgisi ve Kompozisyon Bilgileri*	Sert (sedasız) ünsüzler Yumuşak (Sedalı) ünsüzler	/ç/f/h/k/p/s/ş/t/ /b/c/d/g/ğ/j/l/m/n/r/v/y/z/
20	Koç, Nurettin *Yeni Dilbilgisi*	Ötümsüz ya da sert ünsüzler Ötümlü veya yumuşak ünsüzler	/ç/f/h/k/p/s/ş/t/ /b/c/d/g/ğ/j/l/m/n/r/v/y/z/
21	Oğuzkan, Ali *Örneklerle Türkçe ve Kompozisyon Bilgileri*	Sert sessiz sesler Yumuşak sessiz sesler	/ç/f/h/k/p/s/ş/t/ /b/c/d/g/ğ/j/l/m/n/r/v/y/z/
22	Özkan, Mustafa ve diğerleri *Türk Dili*	Tonsuz (Sedasız, Ötümsüz, Titreşimsiz) ünsüzler Tonlu (Sedalı, Ötümlü, Titreşimli) ünsüzler	/ç/f/h/k/p/s/ş/t/ /b/c/d/g/ğ/j/l/m/n/r/v/y/z/
23	Özkırımlı, Atilla *Türk Dili Dil ve Anlatım*	Titreşimsiz (Sedasız, Ötümsüz) ünsüzler Titreşimli (Sedalı, Ötümlü) ünsüzler	/ç/f/h/k/p/s/ş/t/ /b/c/d/g/ğ/j/l/m/n/r/v/y/z/
24	Paçacıoğlu, Burhan *Türk Dili ve Kompozisyon*	Tonlu (Sedalı) ünsüzler Tonsuz (Sedasız) ünsüzler	/ç/f/h/k/p/s/ş/t/ /b/c/d/g/ğ/j/l/m/n/r/v/y/z/
25	Parlak, Hatice (Ed. Mustafa Durmuş) *Türk Dili El Kitabı*	Sert / Tonsuz / Sedasız ünsüzler Yumuşak / Tonlu/ Sedalı ünsüzler	/ç/f/h/k/p/s/ş/t/ /b/c/d/g/ğ/j/l/m/n/r/v/y/z/

26	Sarı, Mehmet *Türk Dili*	Sert ünsüzler Yumuşak ünsüzler	/ç/f/h/k/p/s/ş/t/ /b/c/d/g/ğ/j/l/m/n/r/v/y/z/
27	Vural, Hanifi ve Böler, Tuncay *Ses ve Şekil Bilgisi*	Tonsuz ünsüzler Tonlu ünsüzler	/ç/f/h/k/p/s/ş/t/ /b/c/d/g/ğ/j/l/m/n/r/v/y/z/
28	Yaman, Ertuğrul ve Köstekçi, Mehmet *Türk Dili ve Kompozisyon*	Sert ünsüzler Yumuşak ünsüzler	/ç/f/h/k/p/s/ş/t/ /b/c/d/g/ğ/j/l/m/n/r/v/y/z/
29	Yavuz, Kemal ve diğerleri *Türk Dili ve Kompozisyon Dersleri*	Sedasız ünsüzler Sedalı ünsüzler	/ç/f/h/k/p/s/ş/t/ /b/c/d/g/ğ/j/l/m/n/r/v/y/z/
30	Yeniçeri, Hüseyin (Ed: Serdar Odacı) *Dil ve Anlatım*	Sert ünsüzler Yumuşak ünsüzler	/ç/f/h/k/p/s/ş/t/ /b/c/d/g/ğ/j/l/m/n/r/v/y/z/
31	Yelok, V Savaş (Ed.) ve diğerleri *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*	Tonsuz (Sert) ünsüzler Tonlu (Yumuşak) ünsüzler	/ç/f/h/k/p/s/ş/t/ /b/c/d/g/ğ/j/l/m/n/r/v/y/z/
32	Yelten, Muhammet *Türk Dili ve Anlatım Bilgileri*	Tonsuz (Sedasız, Ötümsüz, Titreşimsiz, Sert) Tonlu (Sedalı, Ötümlü, Titreşimli, Yumuşak)	/ç/f/h/k/p/s/ş/t/ /b/c/d/g/ğ/j/l/m/n/r/v/y/z/
33	Yıldırım, Yusuf *Türk Dili Anlatım Türleri*	Tonsuz, Yumuşak (Titreşimsiz) ünsüzler Tonlu, Sert (Titreşimli) ünsüzler	/ç/f/h/k/p/s/ş/t/ /b/c/d/g/ğ/j/l/m/n/r/v/y/z/

3.2. Çıkış Yerlerine Göre Ünsüzler

Çıkış yerlerine göre ünsüzler, eserlerde şu şekilde adlandırılmıştır:

	Kitaplar	**Adlandırma biçimi**
1	Aksan, Doğan, *Her Yönüyle Dil*	Çıkış biçimi bakımından
2	Banguoğlu, Tahsin, *Türkçenin Grameri*	Dudak, diş, damak, gırtlak sesdeşleri
3	Banguoğlu, Tahsin, *Türk Grameri Sesbilgisi*	Ses yolundaki boğumlanma noktasına göre (Boğumlanma noktalarına göre)
4	Bilgin, Muhittin, *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz*	Çıkaklarına göre
5	Çalışkan, Şenel (Ed: C. Vedat Uygur), *Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım*	Oluşum (Teşekkül) noktalarına göre
6	Demir, Nurettin ve Yılmaz, Emine, *Türk Dili El Kitabı*	Oluşum noktasına göre
7	Demir, Tufan, *Türkçe Dilbilgisi*	Çıkaklarına göre
8	Demircan, Ömer, *Türkiye Türkçesinin Ses Düzeni*	Çıkış yerlerine göre
9	Dilmen, İ. N, *Türk Dil Bilgisi Dersleri*	Çıkaklarına göre
10	Ediskun, Haydar, *Türk Dilbilgisi*	Çıkaklarına göre
11	Eker, Süer, *Çağdaş Türk Dili*	Oluşum noktasına göre

12	Ercilasun, Ahmet B., *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*	Teşekkül noktalarına göre
13	Ergin, Muharrem, *Türk Dil Bilgisi*	Teşekkül noktalarına göre konsonantlar Teşekkül noktası bakımından konsonantlar
14	Gencan, Tahir Nejat, *Dilbilgisi*	Çıkaklarına göre
15	Gökçe, M. Baki, *Türk Dili I*	Çıkış yerlerine göre
16	Gülensoy, Tuncer, *Türkçe El Kitabı*	Oluşum noktası bakımından
17	Hengirmen, Mehmet, *Türkçe Dilbilgisi*	Çıkış yerlerine göre ünsüzler
18	Karaağaç, Günay, *Türkçenin Dil Bilgisi*	Çıkış yerlerine göre
19	Keskin, Raşit, *Türkçe Dil Bilgisi ve Kompozisyon Bilgileri*	Çıkış noktalarına göre
20	Koç, Nurettin, *Yeni Dilbilgisi*	Çıkış yerlerine göre
21	Oğuzkan, Ali, *Örneklerle Türkçe ve Kompozisyon Bilgileri*	Çıkarlarına göre sessiz sesler
22	Özkan, Mustafa ve diğerleri, *Türk Dili*	Boğumlanma noktalarına (Çıkış yerlerine) göre
23	Özkırımlı, Atilla, *Türk Dili Dil ve Anlatım*	-
24	Paçacıoğlu, Burhan, *Türk Dili ve Kompozisyon*	Meydana geliş noktalarına göre
25	Parlak, Hatice (Ed. Mustafa Durmuş), *Türk Dili El Kitabı*	Oluşum noktalarına göre
26	Sarı, Mehmet, *Türk Dili*	Teşekküllerine göre
27	Vural, Hanifi ve Böler, Tuncay, *Ses ve Şekil Bilgisi*	Boğumlanma Noktalarına (Çıkış yerlerine) göre
28	Yaman, Ertuğrul ve Köstekçi, Mehmet, *Türk Dili ve Kompozisyon*	Çıkış yerlerine göre
29	Yavuz, Kemal ve diğerleri, *Türk Dili ve Kompozisyon Dersleri*	Oluşum noktaları bakımından
30	Yeniçeri, Hüseyin (Ed: Serdar Odacı), *Dil ve Anlatım*	Oluşum yerlerine göre
31	Yelok, V Savaş (Ed.) ve diğerleri, *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*	Boğumlandıkları yere göre
32	Yelten, Muhammet, *Türk Dili ve Anlatım Bilgileri*	Boğumlanma (Teşekkül/Çıkış) noktalarına göre
33	Yıldırım, Yusuf, *Türk Dili Anlatım Türleri*	Çıkış yerine göre

Ünsüzlerle ilgili farklı adlandırma ve sınıflamanın yapıldığı ünsüzlerden biri, *"Çıkış yerlerine göre ünsüzler"*dir. Bu ünsüzlerle ilgili değerlendirmelerde, birçok kitapta yazı dilinde karşılığı olmayan seslere de yer verilmiştir. Özellikle kalın ve ince şekilleri olan *g, k, l* ve *hırıltılı h*, *nazal n* gibi.

En yaygın kullanımlardan sadece harflerin esas alındığı 3'ü şu şekildedir:

1. Şekil		**2. Şekil**		**3. şekil**	
Dudak	/b/, /f/, /m/, /p/, /v/	**Dudak**	/b/, /m/, /p/	**Çift dudak**	/b/, /m/, /p/
Diş	/c/, /ç/, /d/, /j/, /n/, /s/, /ş/, /t/, /z/	**Diş/dudak**	/f/, /v/	**Diş/dudak**	/f/, /v/
Damak	/g/, /ğ/, /k/, /l/, /r/, /y/	**Diş**	/d/, /n/, /s/, /t/, /z/	**Dil ucu/diş**	/d/, /n/, /s/, /t/, /z/
Gırtlak	/h/	**Damak/diş**	/c/, /ç/, /j/, /ş/	**Diş eti/damak**	/c/, /ç/, /j/, /ş/
		Ön damak	/g/, /k/, /l/, /r/, /y/	**Ön damak**	/g/, /k/, /l/, /r/, /y/
		Art damak	/ğ/	**Art damak**	/ğ/
		Gırtlak	/h/	**Gırtlak**	/h/

3.2.1. Dudak Ünsüzleri

Dudakların birbirine değmesiyle oluşan ünsüzlere *"dudak ünsüzleri"* adı verilir. Üst dişlerin alt dudağa değmesiyle oluşan ünsüzler ise *"diş-dudak ünsüzleri"* olarak adlandırılır.

"Dudak ünsüzleri" adlandırmasında eserlerde çoğunlukla bir birliktelik sağlanmıştır. Bu ünsüzler eserlerin bazılarında *"dudak ünsüzleri"* şeklinde adlandırılırken bazılarında ise bu başlık altında *"çift dudak ünsüzleri"* ve *"diş-dudak ünsüzleri"* şeklinde adlandırılmıştır.

Dudak ünsüzü harfleri *"/b/, /f/, /m/, /p/, /v/"* de bir birliktelik sağlanmıştır. Dudak ünsüzlerinin *"çift dudak (/b/, /m/, /p/)"* ve *"diş dudak (/f/, /v/)"* şeklinde sınıflandırıldığı eserlerde de bir birliktelik sağlanmıştır.

İncelenen eserlerde dudak ünsüzleri ile ilgili adlandırma, sınıflandırma ve ünsüzler şu şekildedir:

	Eser	**Dudak ünsüzlerinin adlandırılma biçimi**	**Ünsüzler**
1	Aksan, Doğan *Her Yönüyle Dil*	Çift dudak Diş dudak	/b/, /m/, /p/ /f/, /v/
2	Banguoğlu, Tahsin *Türkçenin Grameri*	Çift dudak sesdeşleri (Çift dudaksı sesdeşler) Diş dudak sesdeşleri (Diş/dudaksı sesdeşler)	/b/, /m/, /p/ /f/, /v/
3	Banguoğlu, Tahsin *Türk Grameri Sesbilgisi*	Dudak	/b/, /f/, /m/, /p/, /v/
4	Bilgin, Muhittin *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz*	Dudak	/b/, /f/, /m/, /p/, /v/
5	Çalışkan, Şenel (Ed: C. Vedat Uygur) *Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım*	Çift dudak Diş/dudak	/b/, /m/, /p/ /f/, /v/

6	Demir, Nurettin ve Yılmaz, Emine *Türk Dili El Kitabı*	Çift dudak Diş dudak	/b/, /m/, /p/ /f/, /v/
7	Demir, Tufan *Türkçe Dilbilgisi*	Dudak	/b/, /f/, /m/, /p/, /v/
8	Demircan, Ömer *Türkiye Türkçesinin Ses Düzeni*	Çift dudak Alt dudak / üst dişler	/b/, /m/, /p/, /(w)/ /f/, /v/, /(m)/
9	Dilmen, İ. N *Türk Dil Bilgisi Dersleri*	Dudak	/b/, /f/, /p/, /v/
10	Ediskun, Haydar *Türk Dilbilgisi*	Dudak	/b/, /f/, /m/, /p/, /v/
11	Eker, Süer *Çağdaş Türk Dili*	Çift dudak Diş dudak	/b/, /m/, /p/ /f/, /v/
12	Ercilasun, Ahmet B. *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*	Dudak Diş dudak	/b/, /m/, /p/ /f/, /v/
13	Ergin, Muharrem *Türk Dil Bilgisi*	Dudak Diş dudak	/b/, /m/, /p/ /f/, /v/
14	Gencan, Tahir Nejat *Dilbilgisi*	Dudak	/b/, /f/, /m/, /p/, /v/
15	Gökçe, M. Baki *Türk Dili I*	Dudak	/b/, /f/, /m/, /p/, /v/
16	Gülensoy, Tuncer *Türkçe El Kitabı*	Dudak Diş dudak	/b/, /m/, /p/ /f/, /v/
17	Hengirmen, Mehmet *Türkçe Dilbilgisi*	Çift dudak Diş dudak	/b/, /m/, /p/ /f/, /v/
18	Karaağaç, Günay *Türkçenin Dil Bilgisi*	Çift dudak Diş dudak	/b/, /m/, /p/ /f/, /v/
19	Keskin, Raşit *Türkçe Dil Bilgisi ve Kompozisyon Bilgileri*	Dudak Diş dudak	/b/, /m/, /p/ /f/, /v/
20	Koç, Nurettin *Yeni Dilbilgisi*	Çift dudak Diş dudak	/b/, /m/, /p/ /f/, /v/
21	Oğuzkan, Ali *Örneklerle Türkçe ve Kompozisyon Bilgileri*	Dudak	/b/, /f/, /m/, /p/, /v/
22	Özkan, Mustafa ve diğerleri *Türk Dili*	Dudak	/b/, /f/, /m/, /p/, /v/
23	Özkırımlı, Atilla *Türk Dili Dil ve Anlatım*	Dudak	/b/, /m/, /p/ /f/, /v/
24	Paçacıoğlu, Burhan *Türk Dili ve Kompozisyon*	Dudak Diş dudak	/b/, /m/, /p/ /f/, /v/
25	Parlak, Hatice (Ed. Mustafa Durmuş) *Türk Dili El Kitabı*	Çift dudak Diş dudak	/b/, /m/, /p/ /f/, /v/
26	Sarı, Mehmet *Türk Dili*	Dudak	/b/, /f/, /m/, /p/, /v/
27	Vural, Hanifi ve Böler, Tuncay *Ses ve Şekil Bilgisi*	Çift dudak Diş dudak	/b/, /m/, /p/ /f/, /v/

28	Yaman, Ertuğrul ve Köstekçi, Mehmet *Türk Dili ve Kompozisyon*	Dudak Diş dudak	/b/, /m/, /p/ /f/, /v/
29	Yavuz, Kemal ve diğerleri *Türk Dili ve Kompozisyon Dersleri*	Dudak Diş dudak	/b/, /m/, /p/ /f/, /v/
30	Yeniçeri, Hüseyin (Ed: Serdar Odacı) *Dil ve Anlatım*	Dudak Diş/dudak	/b/, /m/, /p/ /f/, /v/
31	Yelok, V Savaş (Ed.) ve diğerleri *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*	Dudak	/b/, /f/, /m/, /p/, /v/
32	Yelten, Muhammet *Türk Dili ve Anlatım Bilgileri*	Çift dudaksıllar Diş/dudaksıllar	/b/, /m/, /p/ /f/, /v/
33	Yıldırım, Yusuf *Türk Dili Anlatım Türleri*	Dudak Diş dudak	/b/, /m/, /p/ /f/, /v/

3.2.2. Diş Ünsüzleri

Dil ucunun üst dişlere yaklaşması ve dokunmasıyla oluşan ünsüzlere *"diş ünsüzleri"* adı verilir.

İncelenen kitaplarda *"diş ünsüzleri"* adlandırmasında bir birliktelik sağlanmıştır ancak diş ünsüzleri sınıflandırılmasında farklılıklar bulunmaktadır. Bazı eserler, bu ünlülerden yalnızca *"diş ünsüzleri"* diye bahsederken bazıları da bu ünsüzleri kendi içinde sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırmada *"diş", "damak/diş"* şeklinde tasnif daha yaygın olmakla birlikte bu adlandırmaya yakın başka tasnifler de yapılmıştır.

Diş ünsüzü harflerinde en fazla mutabık kalınan ünsüzler, *"*/c/, /ç/, /d/, /j/, /l/, /n/, /r/, /s/, /ş/, /t/, /z/*"*dir. Diş ünsüzlerinin yalnızca *"diş"* ve *"asıl diş (/d/, /(l)/, /n/, /(r), /s/, /t/, /z/"* ile *"diş damak (/c/, /ç/, /j/, /ş/)"* şeklinde sınıflandırıldığı eserlerde bir birliktelik sağlanmış, bu sınıflandırmanın dışında yer alanlarda ise bir birliktelik sağlanamamıştır.

İncelenen eserlerde diş ünsüzleri ile ilgili adlandırma, sınıflandırma ve ünsüzler şu şekildedir:

	Eser	**Diş ünsüzlerinin adlandırılma biçimi**	**Ünsüzler**
1	Aksan, Doğan *Her Yönüyle Dil*	Diş ardı Diş eti Dişeti/damak	/d/, /t/ /s/, /z/ /j/, /ş/
2	Banguoğlu, Tahsin *Türkçenin Grameri*	Diş sesdeşleri 1. Asıl diş sesdeşleri (Asıl dişsi sesdeşler) 2. Diş eti sesdeşleri (Dişetsi sesdeşler)	/d/, /l/, /n/, /r/, /s/, /t/, /z/ /c/, /ç/, /j/, /ş/
3	Banguoğlu, Tahsin *Türk Grameri Sesbilgisi*	Diş	/d/, /l/, /n/, /r/, /s/, /t/, /z/

4	Bilgin, Muhittin *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz*	Diş	/c/, /ç/, /d/, /j/, /l/, /n/, /r/, /s/, /ş/, /t/, /z/
5	Çalışkan, Şenel (Ed: C. Vedat Uygur) *Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım*	Diş Diş/damak	/d/, /n/, /s/, /t/, /z/ /c/, /ç/, /j/, /ş/
6	Demir, Nurettin ve Yılmaz, Emine *Türk Dili El Kitabı*	Dil ucu/diş Diş eti/damak	/d/, /n/, /s/, /t/, /z/ /c/, /ç/, /j/, /ş/
7	Demir, Tufan *Türkçe Dilbilgisi*	Diş	/c/, /ç/, /d/, /j/, /l/, /n/, /r/, /s/, /ş/, /t/, /z/
8	Demircan, Ömer *Türkiye Türkçesinin Ses Düzeni*	Dil ucu/diş ardı Dil ucu/diş eti	/d/, /t/ /c/, /ç/, /s/, /l/, /n/, /r/, /z/
9	Dilmen, İ. N *Türk Dil Bilgisi Dersleri*	Diş	/c/, /ç/, /j/, /s/, /ş/, /z/
10	Ediskun, Haydar *Türk Dilbilgisi*	Diş	/c/, /ç/, /d/, /j/, /l/, /n/, /r/, /s/, /ş/, /t/, /z/
11	Eker, Süer *Çağdaş Türk Dili*	Diş Diş eti/damak	/d/, /n/, /s/, /t/, /z/ /c/, /ç/, /j/, /ş/
12	Ercilasun, Ahmet B. *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*	Diş ünsüzleri Diş/damak (diş eti)	/d/, /n/, /s/, /t/, /z/ /c/, /ç/, /j/, /ş/
13	Ergin, Muharrem *Türk Dil Bilgisi*	Diş konsonantları Damak/diş konsonantları	/d/, /n/, /s/, /t/, /z/ /c/, /ç/, /j/, /ş/
14	Gencan, Tahir Nejat *Dilbilgisi*	Diş	/c/, /ç/, /d/, /j/, /l/, /n/, /r/, /s/, /ş/, /t/, /z/
15	Gökçe, M. Baki *Türk Dili I*	Diş	/c/, /ç/, /d/, /j/, /l/, /n/, /r/, /s/, /ş/, /t/, /z/
16	Gülensoy, Tuncer *Türkçe El Kitabı*	Diş Damak/diş	/d/, /n/, /s/, /t/, /z/ /c/, /ç/, /j/, /ş/
17	Hengirmen, Mehmet *Türkçe Dilbilgisi*	Dişeti ünsüzleri Diş eti/damak ünsüzleri	/d/, /l/, /n/, /r/, /s/, /t/, /z/ /c/, /ç/, /j/, /ş/
18	Karaağaç, Günay *Türkçenin Dil Bilgisi*	Diş sesleri Diş eti sesleri Dişler arası sesler	/d/, /l/, /n/, /t/ /c/, /ç/, /j/, /r/, /ş/ /s/, /z/
19	Keskin, Raşit *Türkçe Dil Bilgisi ve Kompozisyon Bilgileri*	Diş Diş/damak	/d/, /n/, /s/, /t/, /z/ /c/, /ç/, /j/, /ş/
20	Koç, Nurettin *Yeni Dilbilgisi*	Dişeti ünsüzleri Diş eti/damak ünsüzleri	/d/, /l/, /n/, /r/, /s/, /t/, /z/ /c/, /ç/, /j/, /ş/
21	Oğuzkan, Ali *Örneklerle Türkçe ve Kompozisyon Bilgileri*	Diş sessizleri	/c/, /ç/, /d/, /j/, /l/, /n/, /r/, /s/, /ş/, /t/, /z/
22	Özkan, Mustafa ve diğerleri *Türk Dili*	Asıl diş ünsüzleri Diş eti ünsüzleri	/d/, /l/, /n/, /r/, /s/, /t/, /z/ /c/, /ç/, /j/, /ş/
23	Özkırımlı, Atilla *Türk Dili Dil ve Anlatım*	Diş Diş/damak	/d/, /l/, /n/, /r/, /s/, /t/, /z/ /c/, /ç/, /j/, /ş/
24	Paçacıoğlu, Burhan *Türk Dili ve Kompozisyon*	Diş Damak/diş	/d/, /n/, /s/, /t/, /z/ /c/, /ç/, /j/, /ş/

25	Parlak, Hatice (Ed. Mustafa Durmuş) *Türk Dili El Kitabı*	Diş Diş eti/damak	/d/, /n/, /s/, /t/, /z/ /c/, /ç/, /j/, /ş/
26	Sarı, Mehmet *Türk Dili*	Diş	/c/, /ç/, /d/, /j/, /l/, /n/, /r/, /s/, /ş/, /t/, /z/
27	Vural, Hanifi ve Böler, Tuncay *Ses ve Şekil Bilgisi*	Asıl diş Diş eti ünsüzleri)	/d/, /n/, /r/, /s/, /t/, /z/ /c/, /ç/, /j/, /l/, /ş/
28	Yaman, Ertuğrul ve Köstekçi, Mehmet *Türk Dili ve Kompozisyon*	Diş Diş/damak	/v/, /f/ (yanlış yazılmış olmalı) Diğer ünsüzler (kastedilen /c/, /ç/, /d/, /j/, /n/, /s/, /ş/, /t/, /z/ olmalı)
29	Yavuz, Kemal ve diğerleri *Türk Dili ve Kompozisyon Dersleri*	Damak/diş	/d/, /n/, /s/, /t/, /z/
30	Yeniçeri, Hüseyin (Ed: Serdar Odacı) *Dil ve Anlatım*	Diş Damak/diş	/d/, /n/, /s/, /t/, /z/ /c/, /ç/, /j/, /ş/
31	Yelok, V Savaş (Ed.) ve diğerleri *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*	Diş	/c/, /ç/, /d/, /j/, /n/, /s/, /ş/, /t/, /z/
32	Yelten, Muhammet *Türk Dili ve Anlatım Bilgileri*	Asıl diş (Asıl dişsiller) Diş eti ünsüzleri	/d/, /l/, /n/, /r/, /s/, /t/, /z/ /c/, /ç/, /j/, /ş/
33	Yıldırım, Yusuf *Türk Dili Anlatım Türleri*	Diş Damak/diş	/d/, /n/, /s/, /t/, /z/ /c/, /ç/, /j/, /ş/

3.2.3. Damak Ünsüzleri

Dilin ön damağa ya da art damağa yaklaşmasıyla oluşan ünsüzlere *"damak ünsüzleri"* adı verilir.

"Damak ünsüzleri" adlandırmasında eserlerde çoğunlukla bir birliktelik sağlanmıştır. Bu ünsüzler eserlerin bazılarında *"damak ünsüzleri"* şeklinde adlandırılırken bazılarında bu başlık altında *"ön damak ünsüzleri"* ve *"art damak ünsüzleri"* şeklinde adlandırılmıştır.

Damak ünsüzü harfleri *"g/k/l/r/y"*de bir birliktelik sağlanmıştır. Dudak ünsüzlerinin *"ön damak (g/k/l/r/y)"* ve *"art damak (ġ/ğ/┤ /ķ/╠)"* şeklinde sınıflandırıldığı eserlerde de bir birliktelik sağlanmıştır; ancak bazı seslerin tek bir harfle karşılanması nedeniyle birçok yazar, bunların ince ve kalın kullanımlarını dikkate alarak bu seslerin kullanımlarını da buraya dâhil etmişlerdir.

İncelenen eserlerde damak ünsüzleri ile ilgili adlandırma, sınıflandırma ve ünsüzler şu şekildedir:

	Eser	Damak ünsüzlerinin adlandırılma biçimi	Ünsüzler
1	Aksan, Doğan *Her Yönüyle Dil*	Damak (ön) Damak (yarı ünlü) Damak (art)	/k/, /g/ /y/ /g/, /ğ/, /k/

2	Banguoğlu, Tahsin *Türkçenin Grameri*	Damak sesdeşleri (Damaksı sesdeşler) Ön damak sesdeşleri (Öndamaksı sesdeşler) Art damak sesdeşleri (Artdamaksı sesdeşler)*	/g/, /ğ/, /k/, /x/, /ㅑ/, /y/ /g/, /ğ/, /ḳ/, /x/, /ㅛ/
3	Banguoğlu, Tahsin *Türk Grameri Sesbilgisi*	Damak konsonları Ön damak konsonları (Öndamaksılar) Art damak konsonları (Artdamaksılar)	/g/, /ğ/, /k/, /y/ /g/, /ğ/, /k/, /(x)/, /(ㅑ)/, /y/ /g/, /ğ/, /ḳ/, /x/, /ㅛ/
4	Bilgin, Muhittin *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz*	Damak	/g/, /ğ/, /k/, /y/
5	Çalışkan, Şenel (Ed: C. Vedat Uygur) *Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım*	Ön damak Art damak	/g/, /k/, /l/, /r/, /y/ /ġ/, /ğ/, /k/
6	Demir, Nurettin ve Yılmaz, Emine *Türk Dili El Kitabı*	Ön damak Art damak	/g/, /k/, /l/, /r/, /y/ /g/, /ğ/, /k/, /l/
7	Demir, Tufan *Türkçe Dilbilgisi*	Damak	/g/, /ğ/, /k/, /y/
8	Demircan, Ömer *Türkiye Türkçesinin Ses Düzeni*	Dil önü/sert damak Dil ardı/yumuşak damak	/j/, /ş/, /y/ /g/, /k/
9	Dilmen, İ. N *Türk Dil Bilgisi Dersleri*	Gırtlak/damak	/g/, /ğ/, /h/, /k/, /y/
10	Ediskun, Haydar *Türk Dilbilgisi*	Damak	/g/, /ğ/, /k/, /y/
11	Eker, Süer *Çağdaş Türk Dili*	Ön damak Art damak	/g/, /k/, /l/, /r/, /y/ /g/, /ğ/, /ġ/, /x/, /q/, /ㅑ/
12	Ercilasun, Ahmet B. *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*	Ön damak Art damak	/g/, /k/, /l/, /l'/, /r/, /y/ /ġ/, /ğ/, /ㅓ/, /ḳ/, /ㅑ/
13	Ergin, Muharrem *Türk Dil Bilgisi*	Ön damak konsonantları Arka damak konsonantları	/g/, /k/, /l/, /r/, /y/ /ġ/, /ğ/, /ㅓ/, /ḳ/, /ㅑ/
14	Gencan, Tahir Nejat *Dilbilgisi*	Damak	/g/, /ğ/, /k/, /y/
15	Gökçe, M. Baki *Türk Dili I*	Damak	/g/, /ğ/, /k/, /y/
16	Gülensoy, Tuncer *Türkçe El Kitabı*	Ön damak Arka damak	/g/, /k/, /l/, /r/, /y/ /ğ/ (/g/, /h/, /k/, /ㅑ/
17	Hengirmen, Mehmet *Türkçe Dilbilgisi*	Ön damak ünsüzleri Art damak ünsüzü	/g/, /k/, /y/ /g/, /ğ/, /k/
18	Karaağaç, Günay *Türkçenin Dil Bilgisi*	Ön damak sesleri Art damak sesleri	/g/, /ğ/, /h/, /k/, /ㅑ/ /ġ/, /ğ/, /ḥ/, /ㅓ/, /ㅛ/

19	Keskin, Raşit *Türkçe Dil Bilgisi ve Kompozisyon Bilgileri*	Ön damak Arka damak	/g/, /k/, /l/, /r/, /y/ /ġ/, /ğ/, /ḳ/, /ḥ/, /╟/
20	Koç, Nurettin *Yeni Dilbilgisi*	Sert (ön) damak ünsüzleri Yumuşak (art) damak ünsüzü	/g/, /k/, /y/ /ğ/
21	Oğuzkan, Ali *Örneklerle Türkçe ve Kompozisyon Bilgileri*	Damak sessizleri	/g/, /ğ/, /k/, /y/
22	Özkan, Mustafa ve diğerleri *Türk Dili*	Ön damak Art damak	/g/, /ğ/, /k/, /y/ /ġ/, /ğ/, /ḳ/
23	Özkırımlı, Atilla *Türk Dili Dil ve Anlatım*	Damak	/g/, /ğ/, /k/, /y/
24	Paçacıoğlu, Burhan *Türk Dili ve Kompozisyon*	Ön damak Arka damak	/g/, /k/, /l/, /r/, /y/ /ğ/
25	Parlak, Hatice (Ed. Mustafa Durmuş) *Türk Dili El Kitabı*	Ön damak Art damak	/g/, /k/, /l/, /r/, /y/ /g/, /ğ/, /ġ/, /x/, /q/, /╟
26	Sarı, Mehmet *Türk Dili*	Damak	/g/, /ğ/, /k/, /l/, /r/, /y/
27	Vural, Hanifi ve Böler, Tuncay *Ses ve Şekil Bilgisi*	Damak Ön damak Art damak	/g/, /ġ/, /ğ/, /k/, /╩/, /╟/, /y/ /g/, /k/, /y/ /ġ/, /ḳ/
28	Yaman, Ertuğrul ve Köstekçi, Mehmet *Türk Dili ve Kompozisyon*	Damak	/g/, /ğ/, /k/, /y/
29	Yavuz, Kemal ve diğerleri *Türk Dili ve Kompozisyon Dersleri*	Ön damak Arka damak	/g/, /k/, /l/, /r/, /y/ /ga/, /ğa/, /ka/
30	Yeniçeri, Hüseyin (Ed: Serdar Odacı) *Dil ve Anlatım*	Art damak Ön damak	/g(a)/, /ğ(a)/, /k(a)/, /nazal n/, /hırıltılı h/ /g(e)/, /k(e)/, /l/, /r/, /y/
31	Yelok, V Savaş (Ed.) ve diğerleri *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*	Damak	/g/, /ġ/, /ğ/, /k/, /ḳ/, /l/, /l'/, /r/, /y/
32	Yelten, Muhammet *Türk Dili ve Anlatım Bilgileri*	Ön damak Art damak	/g/, /ğ/, /k/, /y/ /g/, /ğ/, /k/
33	Yıldırım, Yusuf *Türk Dili Anlatım Türleri*	Ön damak Arka damak	/g/, /ğ/, /ince k/, /╩/, /y/ /kalın ga/, /ğa/, /ka/

* Bu ünsüzlerde "/g/", "/ğ/" ve "/x/"in altında da nokta işareti kullanılmıştır (Bu karakterleri kullanamadığımız için bu şekilde belirtmeyi uygun bulduk.).

3.2.4. Gırtlak Ünsüzleri

Ciğerlerden gelen havanın ağızda hiçbir engele uğramadan, ses tellerine çarpmasıyla oluşan ünsüze *"gırtlak ünsüzü"* adı verilir.

Gırtlak ünsüz konusunda bütün kitaplarda birliktelik bulunmaktadır. Bütün eserlerde *"gırtlak ünsüzü"* adlandırmasında ve gırtlak ünsüzü olarak *"/h/"*de birliktelik sağlanmıştır.

3.3. Söyleniş Sürelerine Göre Ünsüzler

Söyleniş sürelerine göre ünsüzler, eserlerde şu şekilde adlandırılmıştır:

	Kitaplar	**Adlandırma biçimi**
1	Aksan, Doğan, *Her Yönüyle Dil*	/
2	Banguoğlu, Tahsin, *Türkçenin Grameri*	Patlamalı ve sızmalı sesdeşler
3	Banguoğlu, Tahsin, *Türk Grameri Sesbilgisi*	Ses yolunun kapanıp kapanmadığına göre (Patlamalı ve Sızmalı konsonlar)
4	Bilgin, Muhittin, *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz*	Sürekli söylenip söylenmediğine göre
5	Çalışkan, Şenel (Ed: C. Vedat Uygur), ***Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım***	Temas dereceleri bakımından
6	Demir, Nurettin ve Yılmaz, Emine, *Türk Dili El Kitabı*	Süreklilik/süreksizlik
7	Demir, Tufan, *Türkçe Dilbilgisi*	Sürekli söylenip söylenmeyeceklerine göre
8	Demircan, Ömer, *Türkiye Türkçesinin Ses Düzeni*	Çıkış biçimleri bakımından
9	Dilmen, İ. N, *Türk Dil Bilgisi Dersleri*	Söylendikleri sırada ses yolunun tamamıyla kapanmış olup olmadığına göre
10	Ediskun, Haydar, *Türk Dilbilgisi*	Ses yolunun tıkalı ya da aralık oluşuna göre
11	Eker, Süer, *Çağdaş Türk Dili*	Süreklilik ya da Süreksizlik
12	Ercilasun, Ahmet B., *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*	Boğumlanma noktasındaki organların temas derecesine göre
13	Ergin, Muharrem, *Türk Dil Bilgisi*	Sürekli konsonant/Süreksiz konsonant Temas derecesi bakımından
14	Gencan, Tahir Nejat, *Dilbilgisi*	Sürekli söyleyip söylenmeyeceğine göre
15	Gökçe, M. Baki, *Türk Dili I*	/
16	Gülensoy, Tuncer, *Türkçe El Kitabı*	/
17	Hengirmen, Mehmet, *Türkçe Dilbilgisi*	Çıkış biçimlerine göre
18	Karaağaç, Günay, *Türkçenin Dil Bilgisi*	Boğumlanma biçimlerine göre ünsüzler
19	Keskin, Raşit, *Türkçe Dil Bilgisi ve Kompozisyon Bilgileri*	Sürekli söylenip söylenmemelerine göre
20	Koç, Nurettin, *Yeni Dilbilgisi*	Çıkış biçimlerine göre
21	Oğuzkan, Ali, *Örneklerle Türkçe ve Kompozisyon Bilgileri*	Sürekli/Süreksiz sessiz sesler
22	Özkan, Mustafa ve diğerleri, *Türk Dili*	Boğumlanma tarzlarına göre
23	Özkırımlı, Atilla, *Türk Dili Dil ve Anlatım*	Çıkışları ses yolundaki daralmanın az ya da çok oluşuna bağlı ünsüzler
24	Paçacıoğlu, Burhan, *Türk Dili ve Kompozisyon*	Temas derecelerine göre

25	Parlak, Hatice (Ed. Mustafa Durmuş), *Türk Dili El Kitabı*	Süreklilik ya da süreksizlik
26	Sarı, Mehmet, *Türk Dili*	/
27	Vural, Hanifi ve Böler, Tuncay, *Ses ve Şekil Bilgisi*	Boğumlanma tarzlarına göre
28	Yaman, Ertuğrul ve Köstekçi, Mehmet, *Türk Dili ve Kompozisyon*	/
29	Yavuz, Kemal ve diğerleri, *Türk Dili ve Kompozisyon Dersleri*	Patlayıcı/Sızıcı (Süreksiz/Sızıcı)/Sürekli olmaları bakımından
30	Yeniçeri, Hüseyin (Ed: Serdar Odacı), *Dil ve Anlatım*	Değme derecesine göre
31	Yelok, V Savaş (Ed.) ve diğerleri, *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*	Ses organlarının birbirine değme derecelerine göre
32	Yelten, Muhammet, *Türk Dili ve Anlatım Bilgileri*	Boğumlanma tarzlarına göre
33	Yıldırım, Yusuf, *Türk Dili Anlatım Türleri*	Boğumlanma biçimine göre

Adlandırma farklılıkların en fazla görüldüğü ünsüzlerden biri, söyleniş sürelerine göre ünsüzlerdir. Bu ünsüzlerin adlandırılma biçiminde eserlerin çoğunluğunda bir birliktelik sağlanamamıştır. Birlikteliğin en fazla sağlandığı adlandırma biçimleri, *"süreklilik ya da süreksizlik"* ile *"boğumlanma biçimine göre"* şeklindeki adlandırmalardır. Bazı eserlerde ise bu ünsüzlere hiç yer verilmemiştir.

Bu ünsüzler çoğunlukla iki şekilde adlandırılmıştır: *"sürekli ünsüzler"* ve *"süreksiz ünlüler"*.

3.3.1. Sürekli Ünsüzler

Söylenişleri sırasında ses yolunun açık kalmasıyla oluşan ünsüzlere *"sürekli ünsüzler"* adı verilir.

Bu ünsüzler eserlerin birçoğunda *"sızıcı ünsüzler"* olarak da adlandırılmıştır. Bunun yanı sıra kullanılan terimler ise *"sızmalı"*, *"sürtünücü"* ve *"daralma"*dır.

Eserlerin çoğunda, bu ünsüzlerin *"/f/, /ğ/, /h/, /j/, /l/, /r/, /s/, /ş/, /v/, /y/, /z/"* olduğunda birliktelik sağlanmıştır.

Sürekli ünsüzler, birçok kitapta *"sızıcı"* ve *"akıcı"* şeklinde ikiye ayrılmıştır. Bu ünsüzlerden *"/f/, /ğ/, /h/, /j/, /s/, /ş/, /v/, /z/"* **sızıcı** ünsüzleri*; "/l/, /m/, /n/, /r/, /y/"* ise **akıcı** ünsüzleri oluşturur.

Bazı eserlerde bu ünsüz grubuna dâhil edilen *"/m/, /n/"* ünsüzleri, geniz sesleri sayıldıklarında bu ünsüzlerden sayılmışlardır (Oğuzkan 2005).

3.3.2. Süreksiz Ünsüzler

Söylenişleri sırasında ses yolunun kapalı kalmasıyla oluşan ünsüzlere *"süreksiz ünsüzler"* adı verilir.

Süreksiz ünsüzler, *"patlayıcı ünsüzler"* şeklinde de adlandırılmıştır. Bunun yanı sıra *"patlamalı"* ve *"kapanma"* terimleri de kullanılmıştır.

Eserlerin çoğunda, bu ünsüzlerin *"/b/, /c/, /ç/, /d/, /g/, /k/, /p/, /t/"* olduğunda birliktelik sağlanmıştır. Bazı eserlerde bu ünsüz grubuna dâhil edilen *"/m/, /n/"* ünsüzleri diş ve dudak ünsüzleri sayıldıklarında bu ünsüzlerden sayılmışlardır (Oğuzkan 2005).

Ses tellerinin durumuna göre ünsüzlerle ilgili yapılan adlandırma, sınıflandırma ve ünsüzler şu şekildedir:

	Eser	**Söyleniş sürelerine göre ünsüzlerinin adlandırılma biçimi**	**Ünsüzler**
1	Aksan, Doğan *Her Yönüyle Dil*	-	
2	Banguoğlu, Tahsin *Türkçenin Grameri*	1. Patlamalı sesdeşler 2. Sızmalı sesdeşler	/b/ c//ç/d/ g/k/p/m/n/t/ /f/ğ/h/j/l/r/s/ş/v/y/z/
3	Banguoğlu, Tahsin *Türk Grameri Sesbilgisi*	1. Patlamalı sesdeşler 2. Sızmalı sesdeşler	/b/ c//ç/d/ g/k/p/m/n/t/ /f/ğ/h/j/l/r/s/ş/v/y/z/
4	Bilgin, Muhittin *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz*	Süreksiz ünsüzler Sürekli ünsüzler	/b/c//ç/d/g/k/p/t/ /f/ğ/h/j/l/m/n/r/s/ş/v/y/z/
5	Çalışkan, Şenel (Ed: C. Vedat Uygur) *Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım*	1. Süreksiz (Patlayıcı) 2. Sürekli (Sızıcı) 3. Oluşumlarında hava için geniş bir yol bulunan ünsüzler	/b/c//ç/d/g/k/p/t/ /f/ğ/h/j/s/ş/v/z/ /l/m/n/r/y/
6	Demir, Nurettin ve Yılmaz, Emine *Türk Dili El Kitabı*	1. Süreksiz (Patlayıcı) 2.1. Sızıcı sürekli 2.2. Akıcı sürekli	/b/c//ç/d/g/k/p/t/ /f/ğ/h/j/s/ş/v/z/ /l/m/n/r/y/
7	Demir, Tufan *Türkçe Dilbilgisi*	1. Süreksiz 2. Sürekli	/b/c//ç/d/g/k/p/t/ /f/ğ/h/j/l/m/n/r/s/ş/v/y/z/
8	Demircan, Ömer *Türkiye Türkçesinin Ses Düzeni*	1. Patlamalı ünsüzler* 2. Sızmalı ünsüzler 3. Patlamalı sızmalı ünsüzler	/b/d/g/k/p/ t /f/h/j/s/ş/v/z/ /c//ç/l/r/y/
9	Dilmen, İ. N *Türk Dil Bilgisi Dersleri*	1. Süreksiz 2. Sürekli	/b/c//ç/d/g/k/p/t/ /f/ğ/h/j/l/m/n/r/s/ş/v/y/z/
10	Ediskun, Haydar *Türk Dilbilgisi*	1. Süreksiz 2. Sürekli	/b/c//ç/d/g/k/p/t/ /f/ğ/h/j/l/m/n/r/s/ş/v/y/z/
11	Eker, Süer *Çağdaş Türk Dili*	1. Süreksiz (Patlayıcı) 2.1. Sızıcı sürekli 2.2. Akıcı sürekli	/b/c//ç/d/g/ğ/k/q/p/t/ /f/ğ/h/j/s/ş/x/v/z/ /l/m/n/®/r/y/

12	Ercilasun, Ahmet B. *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*	1. Süreksiz ünsüzler 2. Sürekli ünsüzler 2.1. Sızıcı sürekli ünsüzler 2.2. Akıcı sürekli ünsüzler	/b/c//ç/d/g/ğ/k/ḳ/p/t/ /f/ğ/h/j/l/l'/m/n/r/s/ş/v/y/z/ /f/ğ/h/j/s/ş/v/z/ /l/l'/m/n/r/y/
13	Ergin, Muharrem *Türk Dil Bilgisi*	1. Temas derecesi tam olanlar 2. Teşekküllerinde hava için dar bir geçit bulunan konsonantlar 3. Teşekküllerinde hava için geniş bir yol bulunan konsonantlar	/b/c/ç/d/g/g./k/k./p/t /f/ğ/h/⊥/j/s/ş/v/z/ (kalın ve ince) l/m/n/r/y/
14	Gencan, Tahir Nejat *Dilbilgisi*	1. Süreksiz 2. Sürekli	/b/c//ç/d/g/k/p/t/ /f/ğ/h/j/l/m/n/r/s/ş/v/y/z/
15	Gökçe, M. Baki *Türk Dili I*	-	
16	Gülensoy, Tuncer *Türkçe El Kitabı*	-	
17	Hengirmen, Mehmet *Türkçe Dilbilgisi*	1. Süreksiz (Kapanma) 2. Sürekli (Daralma)	/b/c//ç/d/g/k/p/t/ /f/ğ/h/j/l/m/n/r/s/ş/v/y/z/
18	Karaağaç, Günay *Türkçenin Dil Bilgisi*	1. Patlamalılar 2. Sürtünmeliler 3. Sürtünmesizler	/b/d/g/ġ/k/ḳ/p/t/ /c/ç/f/j/s/ş/z/ /ğ/h/l/m/n/®/⊥⊥/r/v/y/
19	Keskin, Raşit *Türkçe Dil Bilgisi ve Kompozisyon Bilgileri*	1. Süreksiz 2. Sürekli	/b/c//ç/d/g/k/p/t/ /f/ğ/h/j/l/m/n/r/s/ş/v/y/z/
20	Koç, Nurettin *Yeni Dilbilgisi*	1. Kapanma ünsüzleri Kapanma sürtünme ünsüzleri 2. Daralma ünsüzleri (Sızıcılar)	/b/d/g/k/p/t/ /c/, /ç/ /f/ğ/h/j/l/m/n/r/s/ş/v/y/z/
21	Oğuzkan, Ali *Örneklerle Türkçe ve Kompozisyon Bilgileri*	1. Sürekli sessiz sesler 2. Süreksiz sessiz sesler	/b/ c//ç/d/ g/k/p/m/t/ /f/ğ/h/j/l/n/r/s/ş/v/y/z/
22	Özkan, Mustafa ve diğerleri *Türk Dili*	1. Patlayıcı (Süreksiz) 2. Sızıcı (Sürekli)	/b/ c//ç/d/ g/k/p/m/n/t/ /f/ğ/h/j/l/r/s/ş/v/y/z/
23	Özkırımlı, Atilla *Türk Dili Dil ve Anlatım*	1. Süreksiz (Patlamalı) 2. Sürekli (Sızmalı/Sürtünücü)	/b/c//ç/d/g/k/p/s/t/ /f/ğ/h/j/l/m/n/r/ş/v/y/z/
24	Paçacıoğlu, Burhan *Türk Dili ve Kompozisyon*	1. Patlayıcı (Süreksiz) 2. Sızıcı (Sürekli)	/b/c//ç/d/g/k/p/t/ /f/ğ/h/j/l/m/n/r/ş/v/y/z/
25	Parlak, Hatice (Ed. Mustafa Durmuş) *Türk Dili El Kitabı*	1. Patlayıcı / Süreksiz 2. Sürekli	/b/c//ç/d/g/k/p/t/ /f/ğ/h/j/s/ş/v/z/
26	Sarı, Mehmet *Türk Dili*	-	
27	Vural, Hanifi ve Böler, Tuncay *Ses ve Şekil Bilgisi*	1. Patlamalı (Süreksiz) 2. Sızıcı (Sürekli)	/b/c//ç/d/g/k/p/t/ /f/ğ/h/j/l/m/n/r/s/ş/v/y/z/
28	Yaman, Ertuğrul ve Köstekçi, Mehmet *Türk Dili ve Kompozisyon*	-	-

29	Yavuz, Kemal ve diğerleri *Dersleri Türk Dili ve Kompozisyon*	1. Patlayıcı (Süreksiz) ünsüzler 2. Sızıcı ünsüzler 3. Sürekli ünsüzler	/b/c//ç/d/ge/ga/ke/k/m/p/t/ /f/ğ/h/s/ş/v/z/ /n/r/y
30	Yeniçeri, Hüseyin (Ed: Serdar Odacı) *Dil ve Anlatım*	1. Süreksiz 2. Sürekli	/b/c//ç/d/g/k/p/t/ /f/ğ/h/j/l/m/n/r/s/ş/v/y/z/
31	Yelok, V Savaş (Ed.) ve diğerleri *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*	1. Süreksiz (Patlayıcı) 2. Sürekli	/b/c//ç/d/g/ğ/k/ ╞/p/t/ /f/ğ/h/j/l/l'/m/n/r/s/ş/v/y/z/
32	Yelten, Muhammet *Türk Dili ve Anlatım Bilgileri*	1. Patlayıcı (Süreksiz) 2. Sızıcı (Sürekli)	/b/c//ç/d/g/k/m/n/p/t/ /f/ğ/h/j/l/r/s/ş/v/y/z/
33	Yıldırım, Yusuf *Türk Dili Anlatım Türleri*	1. Süreksiz 2. Sürekli	/b/c//ç/d/g/ğ/k/ ╞/p/t/ /f/ğ/h/j/l/m/n/r/s/ş/v/y/z/

* Bu ünsüzler, "çıkış biçimleri" adlandırması adı altında "ağız ünsüzleri" arasında verilmiştir.

4.4. Temas Derecelerine Göre ünsüzler

Temas derecelerine göre ünsüzler, adlandırma ve sınıflandırma farklılıkların en fazla görüldüğü ünsüzlerdendir. Bu ünsüzlerin adlandırılma biçiminde ve sınıflandırılmasında eserlerde çok az bir birliktelik sağlandığı söylenebilir. Birlikteliğin en fazla sağlandığı adlandırma biçimleri, *"temas derecelerine göre"* ile *"duyulurluklarına göre"* şeklindeki adlandırmalardır. Bazı eserlerde ise bu ünsüzlere hiç yer verilmemiştir.

Bazı eserlerde *"söyleniş sürelerine göre"* başlığı altında ya da *"sürekli ünsüzler"* alt başlığı altında yer alan bu ünsüzler, bir başka ifadeyle temas derecelerine göre ünsüzler sürekli ünsüzlerle iç içe verildiği için, söyleniş sürelerine göre ünsüzlerle karıştırılmış ve böylece bir bilgi karmaşasına yol açılmıştır. Yine, bazı eserlerde bu ünsüzler, *"hava akımının yoluna göre"* ya da "*çıkış biçimine göre"* ünsüzler içerisinde verildiği için de bir sınıflandırma ve adlandırma sıkıntısı oluşmuştur. Bu iki durum da göstermektedir ki bu ünsüzler konusunda ciddi bir adlandırma ve sınıflandırma sıkıntısı bulunmaktadır.

Bu ünsüzler çoğunlukla iki şekilde adlandırılmıştır: *"akıcı ünsüzler"* ve *"katı ünsüzler"*. Bunun yanı sıra ünsüzlerle ilgili başka adlandırma ve sınıflandırmalar da bu ünsüzler ile ilgili sınıflandırmada yer almıştır.

Temas derecelerine göre ünsüzlerle ilgili yapılan adlandırma, sınıflandırma ve ünsüzler şu şekildedir:

	Eser	**Temas derecesine göre** ünsüzlerinin adlandırılma biçimi	Ünsüzler
1	Aksan, Doğan *Her Yönüyle Dil*	-	
2	Banguoğlu, Tahsin *Türkçenin Grameri*	Bölünlü ve Katı sesdeşler 1. Bölünlü sesdeşler 1.1. Yarım sesliler 1.2. Akıcı sesdeşler 1.3. Geniz sesdeşleri (Genizsi sesdeşler) 2. Katı sesdeşler 2.1. Ünlü sesdeşler* 2.2. Ünsüz sesdeşler	 /l/, /m/, /n/, /r/, /y/ /y/, /w/ /l/, /r/ /m/, /n/, /n/, /ꞑ/ /b/, /c/, /d/, /g/, /g/, /ğ/, /ğ/, /j/, /v/, /z/ /ç/, /f/, /h/, /x/, /k/, /ɬ/, /p/, /s/, /ş/, /t/
3	Banguoğlu, Tahsin *Türk Grameri Sesbilgisi*	Seslerin bolluğuna ve azlığına göre (Açıklıklarına göre konsonlar) 1. Ünlü konsonlar 1.1. Yarım vokaller 1.2. Akıcı konsonlar 1.3. Geniz konsonları 2. Katı konsonlar 2.1. Tonlu katı konsonlar 2.2. Tonsuz katı konsonlar	 /l/, /m/, /n/, /r/, /y/ /w/, /y/ /l/, /r/ /m/, /n/ /b/,/c/, /d/, /g/, /ğ/, /j/, /v/,/z/ /ç/, /f/, /h/, /k/, /(x)/, /p/, /s/, /ş/, /t/
4	Bilgin, Muhittin *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz*	-	
5	Çalışkan, Şenel (Ed: C. Vedat Uygur) *Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım*	-	
6	Demir, Nurettin ve Yılmaz, Emine *Türk Dili El Kitabı*	-	
7	Demir, Tufan *Türkçe Dilbilgisi*	-	
8	Demircan, Ömer *Türkiye Türkçesinin Ses Düzeni*	Çıkış biçimlerine göre "Ağız ünsüzleri" başlığı altında 1. Yan ünsüz 2. Çarpmalı ünsüz 3. Yarı ünlü "Geniz ünsüzleri" başlığı altında 1. Çift dudak 2. Dil ucu/diş eti	 /l/ /r/ /y/ /m/ /n/

9	Dilmen, İ. N *Türk Dil Bilgisi Dersleri*	Söylendikleri sırada hava akışının dil ve dişler etrafında aldıkları duruma göre 1. Titrek 2. Akıcı 3. Islıklı 4. Fışıltılı	 /f/, /ğ/, /h/, /v/ /l/, /m/, /n/, /r/, /y/ /s/, /z/ /j/, /ş/
10	Ediskun, Haydar *Türk Dilbilgisi*	-	
11	Eker, Süer *Çağdaş Türk Dili*	-	
12	Ercilasun, Ahmet B. *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*	(Sürekli ünsüzler) temas derecelerine göre Sızıcı Akıcı	 /f/, /ğ/, /h/, /j/, /s/, /ş/, /v/, /z/ /l'/, /l/, /m/, /n/, /r/, /y/
13	Ergin, Muharrem *Türk Dil Bilgisi*	-	
14	Gencan, Tahir Nejat *Dilbilgisi*	-	
15	Gökçe, M. Baki *Türk Dili I*	-	
16	Gülensoy, Tuncer *Türkçe El Kitabı*	Teşekküllerinde hava için geniş bir yol bulunan ünsüzler	/l (kalın ve ince)/, /m/, /n/, /r/, /y/
17	Hengirmen, Mehmet *Türkçe Dilbilgisi*	-	
18	Karaağaç, Günay *Türkçenin Dil Bilgisi*	-	
19	Keskin, Raşit *Türkçe Dil Bilgisi ve Kompozisyon Bilgileri*	-	
20	Koç, Nurettin *Yeni Dilbilgisi*	-	
21	Oğuzkan, Ali *Örneklerle Türkçe ve Kompozisyon Bilgileri*	-	
22	Özkan, Mustafa ve diğerleri *Türk Dili*	Duyulurluklarına göre 1. Akıcı ünsüzler 2. Katı ünsüzler	 /l/, /m/, /n/, /r/, /y/ /f/, /ğ/, /h/, /j/, /s/, /ş/, /t/, /v/, /z/
23	Özkırımlı, Atilla *Türk Dili Dil ve Anlatım*	-	
24	Paçacıoğlu, Burhan *Türk Dili ve Kompozisyon*	**	
25	Parlak, Hatice (Ed. Mustafa Durmuş) *Türk Dili El Kitabı*	-	

26	Sarı, Mehmet *Türk Dili*	-	
27	Vural, Hanifi ve Böler, Tuncay *Ses ve Şekil Bilgisi*	Duyulurluklarına göre 1. Akıcı ünsüzler 2. Katı ünsüzler	 /l/, /m/, /n/, /ɭ/, /r/, /y/ Diğer ünsüzlerin hepsi
28	Yaman, Ertuğrul ve Köstekçi, Mehmet *Türk Dili ve Kompozisyon*	-	
29	Yavuz, Kemal ve diğerleri *Türk Dili ve Kompozisyon Dersleri*	Temas derecelerine göre 1. Akıcılar 2. Sızıcılar	 /l/, /m/, /n/, /r/, /y/ /f/, /ğ/, /h/, /j/, /s/, /ş/, /t/, /v/, /z/
30	Yeniçeri, Hüseyin (Ed: Serdar Odacı) *Dil ve Anlatım*	-	
31	Yelok, V Savaş (Ed.) ve diğerleri *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*	-	
32	Yelten, Muhammet *Türk Dili ve Anlatım Bilgileri*	Duyulurluklarına göre 1. Akıcı 2. Katı	 /l/, /m/, /n/, /r/, /y/ /f/, /ğ/, /h/, /j/, /s/, /ş/, /t/, /v/, /z/
33	Yıldırım, Yusuf *Türk Dili Anlatım Türleri*	Hava akımı boşluğuna göre 1. Akıcı 2. Sızıcı	 /l/, /m/, /n/, /r/, /y/ /f/, /ğ/, /h/, /j/, /s/, /ş/, /t/, /v/, /z/

***** Bu ünsüzlerde ikinci "g" ve "ğ"nin altında da nokta işareti kullanılmıştır (Bu karakterleri kullanamadığımız için bu şekilde belirtmeyi uygun bulduk.).

****** Paçacıoğlu'nun eserinde bu ünsüzler, "temas derecelerine göre" başlığı altında sınıflandırılarak "patlayıcı (süreksiz)" ve "sızıcı (sürekli)" şeklinde adlandırılmış; burada başlık doğru olsa da alt başlıklar yanlıştır ve bu ünsüzler sürekli söylenip söylenmemelerine göre ünsüzler ile karıştırılmıştır.

4.5. Hava Akımının Yoluna Göre Ünsüzler

Bu ünsüzlerden çok az sayıda kitapta bahsedilmektedir.

Hava akımının yoluna göre ünsüzler, adlandırma ve sınıflandırma farklılıkların en fazla görüldüğü ünsüzlerdendir. Bu ünsüzlerin adlandırılma biçiminde ve sınıflandırılmasında eserlerde çok az bir birliktelik sağlandığı söylenebilir. Birlikteliğin en fazla sağlandığı adlandırma biçimleri, *"akımın çıkış yerine göre"* şeklindeki adlandırmadır. Bazı eserlerde ise bu ünsüzlere hiç yer verilmemiştir.

Bazı eserlerde *"söyleniş sürelerine göre ünsüzler"* ile *"temas derecelerine göre ünsüzler"* başlığı altında yer alan hava akımının yoluna göre ünsüzler, bu ünsüzlerle iç içe verildiği için, söyleniş sürelerine göre ünsüzler ya da temas derecelerine göre ünsüzlerle karıştırılmış ve böylece bir bilgi karmaşası ortaya çıkmıştır. Bu durum da göstermektedir ki bu ünsüzler konusunda ciddi bir adlandırma sıkıntısı bulunmaktadır.

Bu ünsüzler çoğunlukla iki şekilde adlandırılmıştır. *"geniz ünsüzleri"* ve *"ağız ünsüzleri"*. Bu ünsüzlerde bir birliktelik sağlanmıştır. Bunun yanı sıra ünsüzlerle ilgili başka adlandırma ve sınıflandırmalar da bu ünsüzlerle ilgili sınıflandırmada yer almıştır.

Hava akımının yoluna göre ünsüzlerle ilgili yapılan adlandırma, sınıflandırma ve ünsüzler şu şekildedir:

	Eser	**Hava akımının yoluna göre ünsüzlerinin adlandırılma biçimi**	**Ünsüzler**
1	Aksan, Doğan *Her Yönüyle Dil*	-	
2	Banguoğlu, Tahsin *Türkçenin Grameri*	Bölünlü ve Katı sesdeşler "Bölünlü sesdeşler" başlığı altında Geniz sesdeşleri (Genizsi sesdeşler)	/m/, /n/, /n/, /ŋ/
3	Banguoğlu, Tahsin *Türk Grameri Sesbilgisi*	-	
4	Bilgin, Muhittin *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz*	-	
5	Çalışkan, Şenel (Ed: C. Vedat Uygur) *Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım*	Geniz Ağız	/m/, /n/ Diğer ünsüzler
6	Demir, Nurettin ve Yılmaz, Emine *Türk Dili El Kitabı*	Geniz Ağız	/m/, /n/, /ŋ/ Diğer ünsüzler
7	Demir, Tufan *Türkçe Dilbilgisi*	-	
8	Demircan, Ömer *Türkiye Türkçesinin Ses Düzeni*	Çıkış biçimlerine göre 1.Ağız ünsüzleri 1.1. Patlamalı ünsüzler Çift dudak Dil ucu diş ardı Dil/damak 1. 2. Sızmalı ünsüzler Dudak/diş Dil ucu/diş eti Dil önü/sert damak Ses telleri 1.3. Patlamalı sızmalı ünsüzler Dil ucu/diş eti 1.4. Yan ünsüz 1.5. Çarpmalı ünsüz 1.6. Yarı ünlü 2. Geniz ünsüzleri Çift dudak Dil ucu/diş eti	 /b/, /p/ /d/, /t/ /g/, /k/ /f/, /v/ /s/, /z/ /(j)/, /ş/ /h/ /c/, /ç/ /l/ /r/ /y/ /m/ /n/

9	Dilmen, İ. N *Türk Dil Bilgisi Dersleri*	-	
10	Ediskun, Haydar *Türk Dilbilgisi*	-	
11	Eker, Süer *Çağdaş Türk Dili*	Geniz Ağız	/m/, /n/, /ɲ/ Diğer ünsüzler
12	Ercilasun, Ahmet B. *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*	Geniz Ağız	/m/, /n/, /ɲ/ Diğer ünsüzler
13	Ergin, Muharrem *Türk Dil Bilgisi*	Geniz Ağız	/m/, /n/, /ɲ/ Diğer ünsüzler
14	Gencan, Tahir Nejat *Dilbilgisi*	-	
15	Gökçe, M. Baki *Türk Dili I*	-	
16	Gülensoy, Tuncer *Türkçe El Kitabı*	Nazal olup olmamaları bakımından Nazal ünsüzleri Ağız ünsüzleri	/m/, /n/, /ɲ/ Diğer ünsüzler
17	Hengirmen, Mehmet *Türkçe Dilbilgisi*	-	
18	Karaağaç, Günay *Türkçenin Dil Bilgisi*	Yumuşak damağın durumuna göre Burun ünsüzleri Ağız ünsüzleri	/m/, /n/, /ɲ/, /ŋ/ /b/, /d/, /g/, /p/, /t/, /k/
19	Keskin, Raşit *Türkçe Dil Bilgisi ve Kompozisyon Bilgileri*	-	
20	Koç, Nurettin *Yeni Dilbilgisi*	-	
21	Oğuzkan, Ali *Örneklerle Türkçe ve Kompozisyon Bilgileri*	-	
22	Özkan, Mustafa ve diğerleri *Türk Dili*	-	
23	Özkırımlı, Atilla *Türk Dili Dil ve Anlatım*	-	
24	Paçacıoğlu, Burhan *Türk Dili ve Kompozisyon*	-	
25	Parlak, Hatice (Ed. Mustafa Durmuş) *Türk Dili El Kitabı*	-	
26	Sarı, Mehmet *Türk Dili*	-	
27	Vural, Hanifi ve Böler, Tuncay *Ses ve Şekil Bilgisi*	-	

28	Yaman, Ertuğrul ve Köstekçi, Mehmet *Türk Dili ve Kompozisyon*	-	
29	Yavuz, Kemal ve diğerleri *Türk Dili ve Kompozisyon Dersleri*	-	
30	Yeniçeri, Hüseyin (Ed: Serdar Odacı) *Dil ve Anlatım*	Akımın çıkış yerine göre Geniz Ağız	 /m/, /n/, /nazal n/ Diğer ünsüzler
31	Yelok, V Savaş (Ed.) ve diğerleri *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*	Hava akımının çıkış yerine göre Geniz Ağız	 /m/, /n/ /b/c/ç/d/f/g/ġ/ğ/h/k/ķ/l/l'/p/r/s/ş/t/v/y/z/
32	Yelten, Muhammet *Türk Dili ve Anlatım Bilgileri*	-	
33	Yıldırım, Yusuf *Türk Dili Anlatım Türleri*	-	

5. Ünsüzler Tablosu

Eserlerin birçoğunda ünsüzlerle ilgili tablolara yer verilmiştir. Birkaç eserde ise tablo bulunmamaktadır. Ancak bu tablolar arasında da bir birliktelik sağlanamamıştır.

Eserlerde en yaygın olarak kullanılan tablolardan ilki şu şekildedir:

	Sert		Yumuşak	
	Süreksiz	Sürekli	Süreksiz	Sürekli
Dudak	p	f	b	m, v
Diş	ç t	s ş	c d	j n z
Damak	k		g	ğ l r y
Gırtlak		h		

İkincisi de şu şekildedir:

	Sert (Ötümsüz)		Yumuşak (Ötümlü)	
	Süreksiz	Sürekli	Süreksiz	Sürekli
Dudak	p		b	m
Diş/dudak		f		v
Diş	ç	ş	c	j
Damak/diş	t	s	d	n z
Ön damak	k		g	l r y
Arka damak				ğ
Gırtlak		h		

Yaygın olarak kullanılan, bazıları tarafından da sonraki yıllarda kullanılan, tablolardan diğerleri de şu şekildedir:

1. Aksan, Doğan, *Her Yönüyle Dil*

Çıkış yerlerine göre								
Çıkış biçimlerine göre		Çift dudak	Diş/ dudak	Diş eti	Diş eti/ damak	Damak	Yumuşak damak	Gırtlak
Kapanma ünsüzleri	Ötümsüz	p		t		k (önde)	k (artta)	
	Ötümlü	b		d		g (önde)	g (artta)	
Kapanma/ Daralma ünsüzleri	Ötümsüz				ç			
	Ötümlü				c			
Daralma ünsüzleri	Ötümsüz		f	s	ş			h
	Ötümlü		v	z	j	y	ğ	
Burun ünsüzleri	Ötümsüz							
	Ötümlü	m		n				
Yan ünsüzler	Ötümsüz							
	Ötümlü			l	l			
Çarpmalı (Vurmalı) ünsüzler	Ötümsüz							
	Ötümlü			r				

2. Banguoğlu, Tahsin, *Türkçenin Grameri*

	Katı sesdeşler					Bölünlü sedeşler	
	Patlamalı		Sızmalı		Patlamalı	Sızmalı	
	Ünlü	Ünsüz	Ünlü	Ünsüz	Ünlü	Ünsüz	
Dudak	Çift dudak	b	p			m	w
	Diş/dudak			v	f		ẅ
Diş	Asıl diş	d	t	z ḍ	s	n	r
	Diş eti	c	ç	j	ş		l ḷ
Damak	Ön damak	g	k	ğ	x	╠	y
	Art damak	g*	ḳ	ğ*	x*	╩	
Gırtlak					h		

* Belirtilen harflerin altında nokta (.) kullanılmıştır.

3. Demir, Nurettin ve Yılmaz, Emine, *Türk Dili El Kitabı*

	Ötümlü			Ötümsüz	
	Sürekli		Süreksiz	Sürekli	Süreksiz
	Akıcı	Sızıcı	Patlayıcı	Sızıcı	Patlayıcı
Çift dudak	m		b		p
Diş/dudak		v		f	
Diş	n	z	d	s	t
Diş/damak		j	c	ş	ç
Ön damak	l r y		g		k
Art damak		ğ	g		k
Gırtlak				h	

4. Demir, Tufan, *Türkçe Dilbilgisi*

Çıkış yerlerine göre								
Çıkış biçimlerine göre		Çift dudak	Diş/ dudak	Diş eti	Diş eti/ damak	Damak	Yumuşak damak	Gırtlak
Kapanma ünsüzleri (Patlamalı)	Süreksiz	p		t		k (ön)	k (art)	
	Sürekli	b		d		g (ön)	g (art)	
Kapanma/ Sürtünme ünsüzleri	Süreksiz				ç			
	Sürekli				c			
Daralma ünsüzleri	Süreksiz		f	s	ş			h
	Sürekli		v	z	j	y (yarı ünlü)	ğ	
Burun ünsüzleri	Süreksiz							
	Sürekli	m		n				
Yan ünsüzler	Süreksiz							
	Sürekli			l	l			
Çarpmalı ünsüzler	Süreksiz							
	Sürekli			r				

5. Gencan, Tahir Nejat, *Dilbilgisi*

Çıkaklarına göre	Sert		Yumuşak	
	Sürekli	Süreksiz	Sürekli	Süreksiz
Dudak	f	p	m v	b
Diş	s ş	ç t	j l n r z	c d
Damak		k	ğ y	g
Gırtlak	h			

6. Gülensoy, Tuncer, *Türkçe El Kitabı*

		Katı ünsüzler				Ünlü ünsüzler	
	Patlamalı		Sızmalı		Patlamalı	Sızmalı	
	Tonlu	Tonsuz	Tonlu	Tonsuz	Tonlu	Tonsuz	
Dudak	Çift dudak	b	p			m	w
	Diş/ dudak			v	f		ẅ
Diş	Asıl diş	d	t	z (d)	s	n	r
	Diş eti	c	ç	j	ş		l (l)
Damak	Ön damak	g	k	ğ	(x)	(n)	y
	Art damak	(g)	(k)	(ğ)	(x)	(n)	
Gırtlak					h		

7. Karaağaç, Günay, *Türkçenin Dil Bilgisi*

Çıkış biçimine göre	Çıkış yerine göre							
	Damak sesleri		Diş sesleri			Dudak sesleri		
	Arka damak	Ön damak	Diş/ damak	Diş eti	Diş arası	Diş/ dudak	Çift dudak	
Patlamalı	Ötümlü	ġ	g	d	(ç)			b
	Ötümsüz	ķ	k	t	ç			p
Sürtünmeli	Ötümlü				(j)	z		
	Ötümsüz	(h)	(h)		(ş)	s	(f)	
Sürtünmesiz	Genizsi	ㅛ	ㅑ	n				m
	Dil ucu				l			
	Titrek				r			
	Yarı ünlü	ğ	ğ	y			v	

8. Hengirmen, Mehmet, *Türkçe Dilbilgisi*

Çıkış biçimlerine göre Çift dudak		Çıkış yerlerine göre						
		Diş/ dudak	Diş eti	Diş eti/ damak	Ön damak	Art damak	Gırtlak	
Süreksiz ünsüzler	Sert	p		t	ç	k (önde)	k (artta)	
	Yumuşak	b		d	c	g (önde)	g (artta)	
Sürekli ünsüzler	Sert		f	s	ş			h
	Yumuşak	m	v	l n r z	j	y (yarı ünlü)	ğ	

9. Koç, Nurettin, *Yeni Dilbilgisi*

Çıkış yeri								
Çıkış biçimi		Çift dudak	Diş/ dudak	Diş eti	Diş eti/ damak	Sert (Ön) damak	Yumuşak (art) damak	Gırtlak
Kapanma ünsüzleri (Patlamalı)	Titreşimsiz	p		t		k		
	Titreşimli	b		d		g		
Kapanma/ Sürtünme ünsüzleri	Titreşimsiz				ç			
	Titreşimli				c			
Daralma ünsüzleri	Titreşimsiz		f	s	ş			h
	Titreşimli		v	z	j	y (yarı ünlü)	ğ (yarı ünlü)	
Burun ünsüzleri	Titreşimsiz							
	Titreşimli	m		n				
Yan ünsüzler	Titreşimsiz							
	Titreşimli			l	l			
Çarpmalı ünsüzler	Titreşimsiz							
	Titreşimli			r				

10. Özkan ve diğerleri, *Yüksek Öğretimde Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım*

Yelten, Muhammet, *Türk Dili ve Anlatım Bilgileri*

	Katı ünsüzler				Akıcı ünsüzler	
	Patlayıcı		Sızıcı		Patlayıcı	Sızıcı
	Tonlu	Tonsuz	Tonlu	Tonsuz	Tonlu	
Çift dudak	b	p			m	
Diş/dudak			v	f		
Asıl diş	d	t	z	s	n	r
Diş eti	c	ç	j	ş		l
Ön damak	g	k	ğ			y
Art damak						
Gırtlak				h		

5. Sonuç

Ünsüzler konusunda; adlandırma, terimler ve sınıflandırma bakımlarından eserlerin bazıları arasında bir birliktelik sağlandığı söylenebilir ancak çoğunda bu bakımlarından farklılıklar, ayrılıklar bulunmaktadır.

Birliktelik sağlanan konular *"ünsüz" adlandırması*, *ünsüzlerle ilgili adlandırmaların bazıları*, *ses tellerinde oluşturdukları duruma göre ünsüzler ve adlandırılmaları ile terimler ve sınıflandırılmaları*, *çıkış yerlerine göre ünsüzler ve adlandırılmaları ile terimler ve sınıflandırılmaları*, *söyleniş sürelerine göre ünsüzler ve adlandırılmaları ile terimler ve sınıflandırılmaları*, *ünsüz sınıflandırmalarından bazıları*, *ünsüz grupları arasındaki birliktelik*.

Birliktelik sağlanmayan konular arasında ise *söyleniş sürelerine göre ünsüzlerde adlandırma ayrılıkları*, *bazı ünsüz adlandırma ve sınıflandırmalarına hiç yer verilmemesi, temas derecelerine göre ünsüzler ve adlandırılmaları ile terimler ve sınıflandırılmaları, hava akımının yoluna göre ünsüzler ve adlandırılmaları ile terimler ve sınıflandırılmaları* ile *ünsüzler tablosu* bulunmaktadır.

Ünsüzlerde esas alınması gereken terimlerin, daha ilköğretimden itibaren eğitim kademelerinde kullanılan, başta ÖSYM olmak üzere değişik kurumlar tarafından yapılan merkezî seçme sınavlarında kullanılan terimler olması doğru olur. Bu sınavlarda kullanılan terimler; çoğunluğun bildiği, anladığı terimlerdir ve bu terimler konusunda nispeten bir birliktelik de sağlanmıştır. Bu nedenlerden ötürü, özellikle de merkezî seçme sınavlarında bu terimlere yer verilmesi sebebiyle, ÖSYM'nin esas aldığı terimlerin kullanımı daha doğru olacaktır. Terim birlikteliğinin yanı sıra verilen bilgilerde de birliktelik sağlanması, konu ile ilgili bazı sorunları kendiliğinden ortadan kaldıracaktır. Sorunun çözümüne yönelik önemli adımlardan biri de, eğitim kademelerine göre ünsüzlerin veriliş biçiminin gözden geçirilmesi ve ders kitaplarının buna göre hazırlanmasıdır.

Kaynaklar

Aksan, Doğan (2000), *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dil Bilim*, Ankara, TDK Yayınları.

Banguoğlu, Tahsin (1990), *Türkçenin Grameri*, Ankara, TDK Yayınları.

Banguoğlu, Tahsin (1959), *Türk Grameri Ses Bilgisi*, Ankara, TTK Basımevi.

Bilgin, Muhittin (2006), *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz*, Ankara, Anı Yayınları.

Çalışkan, Şenel (2008), *Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım*, (Ed: Ceyhun Vedat Uygur), İstanbul, Kriter Yayınevi.

Demir, Nurettin ve Yılmaz, Emine (2009), *Türk Dili El Kitabı*, Ankara, Grafiker Yayınları.

Demir, Tufan (2006), *Türkçe Dilbilgisi*, Ankara, Kurmay Yayınları.

Demircan, Ömer (1979), *Türkiye Türkçesinin Ses Düzeni Türkiye Türkçesinde Sesler*, Ankara, TDK Yayınları.

Dilmen, İ. N. (1936), *Türk Dil Bilgisi Dersleri*, İstanbul, Devlet Basımevi.

Ediskun, Haydar (1992), *Türk Dilbilgisi*, İstanbul, Remzi Kitabevi.

Ercilasun, Ahmet B. (2010) (Korkmaz, Zeynep ve diğerleri), *Türk Dili ve Kompozisyon*, Bursa, Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Ergin, Muharrem (2002), Türk Dil Bilgisi, İstanbul, Bayrak Yayınları.

Gencan, Tahir Nejat (2001), *Dilbilgisi*, Ankara, Ayraç Yayınevi.

Gülensoy, Tuncer (2000), *Türkçe El Kitabı*, Ankara, Akçağ Yayınları.

Gökçe, Baki, (2007), *Türk Dili I*, İstanbul, Beta Basım Yayım.

Hengirmen, Mehmet (2007), *Türkçe Dilbilgisi*, Ankara, Engin Yayınları.

Karaağaç, Günay (2012), *Türkçenin Dil Bilgisi*, Ankara, Akçağ Yayınları.

Keskin, Raşit (2011), *Türkçe Dil Bilgisi ve Kompozisyon Bilgileri*, Konya, Çizgi Kitabevi.

Koç, Nurettin (1990), *Yeni Dil Bilgisi*, İstanbul, İnkılap Kitabevi.

Oğuzkan, Ali (2005), *Örneklerle Türkçe ve Kompozisyon Bilgileri*, İstanbul, İnkılap Yayınları.

Özkırımlı, Atilla (2006), *Türk Dili Dil ve Anlatım*, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Özkan, Mustafa (2006), *Yüksek Öğretimde Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım*, İstanbul, Filiz Kitabevi

Paçacioğlu, Burhan (2010), *Türk Dili ve Kompozisyon*, İstanbul, Hat yayınları.

Parlak, Hatice (2009), *Türk Dili El Kitabı* (Ed: Mustafa Durmuş), Ankara, Grafiker Yayınları.

Sarı, Mehmet (2011), *Türk Dili*, Ankara, Okutman Yayıncılık.

Tokmakoğlu, Aliye (2008) *Üniversiteler İçin Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım* (Ed: Ceyhun Vedat Uygur), İstanbul, Kriter Yayınları.

Ülker, Çiğdem (2005), *Üniversiteler için Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri***,** Ankara, Yargı Yayınları.

Vural, Hanifi ve Böler, Tuncay (2011), *Ses ve Şekil Bilgisi*, İstanbul, Kesit Yayınları.

Yaman, Ertuğrul ve Köstekçi, Mehmet (2006)**,** *Üniversiteler için Örnekli Uygulamalı Türk Dili ve Kompozisyon***,** Ankara, Gazi Kitabevi.

Yavuz, Kemal ve diğerleri (2001), *Üniversite Türk Dili ve Kompozisyon Dersleri*, İstanbul, Bayrak Yayınları.

Yelok, V. Savaş (2006),*Üniversiteler için Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri* (Ed: V. Savaş Yelok), Ankara, Gazi Kitabevi.

Yelten, Muhammet (2011), *Türk Dili ve Anlatım Bilgileri*, İstanbul, Türkmen Kitabevi.

Yıldırım, Yusuf (2010), *Türk Dili* Anlatım Türleri, İstanbul, Der Yayınları.